

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی ، گروه علوم اجتماعی

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)
گرایش: مردم شناسی

عنوان:

نقش خانواده در بزهکاری نوجوانان زیر ۱۸ سال (مطالعه
موردی شهرستان لنگرود)

استاد راهنما :

دکتر ساسان ودیعه

استاد مشاور :

دکتر امیر مسعود امیرمظاهری

پژوهشگر :

صغری صابر اسماعیل لنگرودی

زمستان ۱۳۹۰

و چون به رشد و کمال خویش رسید و برومند شد، به او حکمت و دانش عطا کردیم و نیکوکاران را چنین پاداش می‌دهیم.

(قصص/۴)

تقدیم به یگانه راز هستی که حضورش آرامبخش

وجودم شد و در نهایت

به تو که عزیزترینی ...

تقدیر و تشکر

بدین وسیله از زحمات اساتید ارجمند جناب آقای دکتر ساسان ودیعه در مقام استاد راهنما و جناب آقای دکتر امیرمسعود امیرمظاهری در مقام استاد مشاور، که با رهنمودهای بی دریغ شان مرا در تهیه این رساله یاری نمودند صمیمانه سپاسگزارم.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب صغری صابراسماعیل لنگرودی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۸۰۶۴۹۶۳۳۰۰ در رشته جامعه شناسی در تاریخ ۹۰/۱۱/۳۰ از پایان نامه خود تحت عنوان " نقش خانواده در بزهکاری نوجوانان زیر ۱۸ سال (مطالعه موردی شهرستان لنگرود)" با کسب نمره ۱۷/۵ و درجه عالی دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

- ۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
- ۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- ۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: صغری صابراسماعیلی لنگرودی

تاریخ و امضاء

بسمه تعالی

در تاریخ: ۹۰/۱۱/۳۰

دانشجوی کارشناسی ارشد صغری صابر اسماعیل لنگرودی از پایان نامه خود دفاع

نموده و با نمره ۱۷/۵ به حروف هفده و نیم و با درجه عالی مورد تصویب قرار

گرفت.

امضاء استاد راهنما

((فهرست مطالب))

فصل اول: کلیات طرح

- 1-1 بیان مساله 4
- 2-1 هدفهای تحقیق 7
- 3-1 اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن 9
- 4-1 سوالات و فرضیه های تحقیق 10
- سوالات تحقیق 11
- فرضیه های تحقیق 12
- 5-1 مدل تحقیق 13
- 6-1 تعریف عملیاتی متغیرها و واژه های کلیدی 14
- 7-1 روش تحقیق 14
- 8-1 قلمرو تحقیق 22
- 9-1 جامعه و حجم نمونه 23
- 10-1 محدودیتهای و مشکلات تحقیق 24

فصل دوم: مطالعات نظری

مقدمه

۱-۲ مباحث نظری..... ۲۵

۲-۲ چهارچوب نظری..... ۷۰

n-۲ پیشینه تحقیق..... ۷۳

فصل سوم: روش شناسی تحقیق (متدولوژی)

مقدمه

۱-۳ روش تحقیق..... ۸۷

۲-۳ جامعه آماری..... ۸۹

۳-۳ حجم نمونه و روش اندازه گیری..... ۸۹

۴-۳ ابزار جمع آوری اطلاعات..... ۹۰

۵-۳ روش تجزیه تحلیل داده ها..... ۹۱

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل یافته های تحقیق

مقدمه

۱-۴ نتایج توصیفی..... ۹۳

۲-۴ نتایج استنباطی..... ۱۲۵

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات

مقدمه

۱-۵ نتیجه گیری..... ۱۳۴

۲-۵ پیشنهادات..... ۱۴۱

چکیده:

هدف از این پژوهش بررسی نقش خانواده در بزهکاری نوجوانان زیر ۱۸ سال شهرستان لنگرود می باشد. فرضیه ۸ و ۸ سوال در این پژوهش مطرح شده است و جامعه آماری شامل نوجوانان ۱۸ و زیر ۱۸ سال است که در کانون بازپروری نوجوانان شهرستان لنگرود بسر می برند و روش نمونه گیری به صورت تمام شماری است. در ضمن به توصیه استاد راهنما اعتبار این آزمون مورد بررسی قرار گرفت و تایید شد. فرضیه های پژوهش شامل:

- ۱- به نظر می رسد بین سن و نوع بزهکاری رابطه وجود دارد.
- ۲- به نظر می رسد بین جنس و نوع بزهکاری رابطه وجود دارد.
- ۳- به نظر می رسد بین شغل خانواده و نوع بزهکاری رابطه وجود دارد.
- ۴- به نظر می رسد بین میزان تحصیلات خانواده و بروز بزهکاری رابطه وجود دارد.
- ۵- به نظر می رسد وضعیت مسکن و محیط فیزیکی خانواده در بروز بزهکاری موثر است.
- ۶- آیا روابط خانوادگی اعم از مشاجره و دعوای والدین و تبعیض بین فرزندان رابطه وجود دارد.
- ۷- به نظر می رسد سستی مبانی اعتقادی و مذهب در بروز بزهکاری نوجوانان موثر است.
- ۸- به نظر می رسد میزان درآمد و مسائل اقتصادی در بروز بزهکاری نوجوانان تاثیر دارد.

نتایج پژوهش نشان داد که بین سن و جنس و نوع بزه رابطه وجود ندارد همچنین نتایج نشان داد که درآمد خانواده نیز بر بزهکاری تاثیر ندارد و خانواده ها با هر سطح درآمدی، دارای فرزندان بزهکار هستند. فرضیات تحقیق در مورد نوع شغل، تحصیلات، وضعیت مسکن و مبانی اعتقادی و میزان مشاجره در بین اعضای خانواده مورد تایید قرار گرفت. افرادی که در خانه های شخصی ساکن هستند گرایش بیشتری به بزهکاری دارند.

فصل اول

کلیات طرح

پیشگفتار

صفت مستحضر انسانها، اجتماعی بودن آنهاست. براساس این خصیصه، فرد تلاش می‌کند تا شخصیت خود از دیدگاه دیگران پی ببرد یعنی در مقابل چگونگی قضاوت دیگران خود را می‌شناسد. در نتیجه چنین ویژگی هنجار زندگی را جهت داده و حدود باید‌ها و نباید‌ها و چراها و چگونگی‌ها را مشخص می‌کند. طوریکه تخطی از این حدود «کجروی» یا «انحراف» نامیده می‌شود، که برای شناخت ماهیت آن باید نظم اجتماعی را بررسی نمود و عوامل کجروی را در آن جستجو کرد.

کژ رفتاری نظم اجتماعی را مختل نموده، مشکلاتی را برای جامعه بوجود می‌آورد. چون انحرافات با واکنش‌های گوناگون در جامعه روبرو می‌شوند کیفیت عدم پذیرش و شیوه‌های مبارزه و مقابله با آن نیز مختلف است. از آنجا که لازمه حفظ وحدت اجتماعی پیروی از هنجارهاست کجروی از آنها جرم و بزهکاری محسوب می‌گردد.

فلذا مطالعه کجروی و بزهکاری از دیر باز مورد توجه متفکران اجتماعی بوده است. دسته‌ای از آنها رفتار نابهنجار را به سرشت آدمی نسبت می‌دهند و آن را امری ذاتی می‌دانند که به هنگام تولد شکل می‌گیرد و معتقدند تربیت خانوادگی و اجتماعی در آن بی‌تأثیر است. فردوسی شاعر بلند پایه ایرانی از جمله طرفداران این نظر است.

گروهی از متفکران اجتماعی مانند ژان ژاک روسو، سرشت آدمی را همچون آینه‌ای نقش‌پذیر می‌دانند و به نقش تربیت خانوادگی و اجتماعی بسیار اهمیت می‌دهند و بالاخره برخی از آنان از جمله محقق طوسی از متفکران اجتماعی ایران و دورکیم از جامعه‌شناسان کلاسیک فرانسه به دوگانگی سرشت انسان اعتقاد دارند. به نظر آنان سرشت آدمی ترکیبی است از سرشت اصلی یا طبیعی و سرشت اجتماعی.

در این نظریه‌ها کژ رفتاری و بزهکاری، گونه‌ای از بیماری روانی است که تضاد میان نیروهای درونی و انتقادات اجتماعی که از خارج به فرد تحمیل می‌شود آن را پدید می‌آورد. این نظریه‌ها بر سرگذشت فرد در کودکی و نوجوانی، بویژه چگونگی شکل‌گیری و پرورش شخصیت انسان در دوران کودکی در خانواده تأکید دارند (سخاوت، ۱۱).

از آنجا که بزهکاری از پدیده‌های نابهنجار اجتماعی است، شناخت راه‌های ارتکاب انگیزه‌ها و علل پیدایش و گسترش آن و همچنین ارائه راه‌حلهای مفید در جهت پیشگیری و یا کاهش آن از جمله اهداف پژوهش به شمار می‌رود. مطالعه حاضر در همین راستا و براساس اهداف فوق‌الذکر صورت گرفته است. این مجموعه با محتوی ذیل در پنج فصل تدوین گردیده است:

طرح تحقیق و موضوع اهمیت و اهداف تحقیق و سوالات و فرضیه‌های تحقیق با قید تعاریف نظری و عملیاتی مفاهیم و اصطلاحات پژوهش و در نهایت روش جمع‌آوری اطلاعات با ذکر جامعه آماری و حجم نمونه و شیوه انجام تحقیق عنوان گردیده است.

بیان مسله

بزهکاری پدیده‌ای اجتماعی و دارای بستر اجتماعی است هر چند که عوامل زیستی، روانی، جغرافیایی، قومی، نژادی و موارد دیگر در نحوه شکل‌گیری بسیار مهمی ایفاء می‌کنند، تبیین مسأله بر اساس عامل محیط اجتماعی، تحدید نگرش حوزه جامعه‌شناسی اجتماعی است خصوصاً نحوه عملکرد خانواده که نقش مهمی را در همکاری و متجانس کردن رفتارهای هنجاری افراد با محیط اجتماع بر عهده دارد. در اینجا به بررسی نقش خانواده به عنوان عامل بزهکاری نوجوانان می‌پردازیم. این کار

به خصوص به لحاظ تحدید عوامل مورد بررسی در يك كار علمي اهميت دارد چرا كه نمي‌توان در آن حد در يك كار پژوهشي تمام ابعاد و زوايا را به طور دقيق مورد بررسی قرار داد.

اگر خانواده مي‌تواند عامل مهم بزهكاري باشد به همان نسبت وجود شرايط مطلوب در خانواده ، مهمترين گام در پيشگيري از بزهكاري است. به نظر مي‌رسد افزايش ميزان بزهكاري حاکي از تضعيف مناسبات گروهی خانواده بوده، به طوري كه وحدت گروهی از هم پاشیده است. به هر ميزانی كه روابط اعضا از سیطره روابط صميمي، عاطفي، و اخلاقي خارج شود، خطر از بين رفتن كارکرد بسيار مهم خانواده آموزش هنجارها و ارزشهاي اجتماعي به فرزندان دور نخواهد بود. آنچه مهم است مناسبات و پيوندهاي گروه خانواده است به شكلي كه افراد به عنوان حاملين نقشها بايد به گونه‌اي ايفاء نمايند كه كارکرد اساسي حفظ وحدت و انسجام خانواده را به دنبال داشته باشد. خانه‌اي كه از سخن محبت‌آمیز خالي است آفت رشد ذهني، عاطفي و اجتماعي نوجوان است)، عدم عشق نبود ثبات و هماهنگي در خانواده زمينه‌ساز رفتار بزهكارانه است.

هر گاه بنیان عاطفي و خانواده سست گردد روي نظم خانواده (طلاق) تأثیر گذاشته، بزهكاري نیز رخ مي‌نماید. نظم و تعادل در خانواده رابطه معكوس با روند بزهكاري داد. آنگاه كه طلاق رو به فزوني مي‌رود، كشمكشهاي دروني خانواده اوج مي‌يابد و فرزندان در سنين نوجواني به دور از نظر والدين در ورطه آلامي چون اعتياد، بزهكاري و ... گرفتار مي‌آيند.

بهرحال روابط بين والدين و فرزند، از هم پاشيدگي خانواده و فقدان نظم و تعادل در خانواده، سست شدن عقايد مذهبي و اخلاقي در بزهكاري نوجوانان نقش مهمي دارد. اگر ارزشهاي يك نفر و ارزشهاي فرادي كه بر اثر او تأثير شديد دارند به جاي حمايت از رفتار از رفتار غير مجرمانه از رفتار تبهكارانه حمايت كنند، احتمالاً آن شخص مجرم خواهد شد.

همبستگي و ثبات ارکان خانواده كانون مناسبي را پديد مي‌آورد تا افراد به صورت نسبتاً كالمي هنجارهاي مقبول تعميم يافته را دروني کرده و به سهولت در عرضه اجتماعي،

نقشهای محول و محقق را به نحوی که از آن انتظار می‌رود به اجراء گذارند. خانواده، گروه کوچکی است که ویژگی اساسی آن صمیمیت آن است. اجتماعی کردن نسل آینده جزء اساسی‌ترین وظایف خانواده است. (روزن باوم، ۱۹۷۳: ۱۴۹) **محبت موجب استواری کانون خانوادگی است،** نفرت در جهت معکوس آن جریان دارد و متضمن نفاق و جدایی و مخاصمه و جدال است. هنگامی که نفرت به کانونی راه یافت، بقای نظم خانوادگی بین افراد آن متزلزل می‌شود.

سوالی که در این تحقیق بسیار مهم برای ما مطرح شده این است که خانواده چه نقشی در

بزهکاری نوجوانان زیر ۱۸ سال شهرستان لنگرود دارد؟

اهداف تحقیق:

یکی از مهمترین دلایل توجه ما به بزهکاری نوجوانان ترس از تداوم جرم در بزرگسالی است، چرا که بزهکاری می‌تواند مقدمه‌ای برای زندگی جرم آفرین بعدی باشد و تحقیقاً برای درمان مشکل بزهکاری ابتدا آن را شناخت و به ابعاد مختلف علل پیدایش و گرایش به آن توجه کرد، آنگاه به درمان آن پرداخت و برای مقابله و کنترل آن ضروری است تا راههای تأثیرگذار را بشناسیم و مسدود نمائیم. بنابراین ما باید در یک زمان به دو جهت توجه داشته باشیم:

۱- کمک و هدایت اصولی و فوری بزهکاران

۲- انجام تحقیقات دامنهدار تا روش معتبری برای شناسایی و کمک به خردسالانی که ممکن است روزی رفتارشان به بزهکاری منجر شود، فراهم آید. زیرا در واقع هدف ما هم از این پژوهش این است که به عنوان ادامه دهنده راه محققان قبلی برای شناسایی عوامل و شرایط خانوادگی موثر بر بزهکاری نوجوانان قدمی برداریم و آنها را معرفی کنیم با این امید که با انجام این تحقیق توانسته باشیم در شناخت و رفع مشکلات رفتاری نوجوانان قدمی کوچک برداشته باشیم و نتایج حاصله برای اولیاء مربیان و خانوادههایی که با نوجوانان خود مسأله دارند در زمینه آگاه کردن آنها در مورد نحوه برخورد با فرزندان‌شان و همچنین برای مراکز دادگستری و مراکز زندانها و مسئولین کشور مفید و سودمند باشد.

در این تحقیق اهداف عبارتند از:

- ۱- بررسی تاثیر ویژگی‌های فردی (جنسیت، سن، شغل و...) بر پیدایش بزهکاری
- ۲- بررسی تاثیر روابط خانوادگی اعم از مشاجره و دعوای والدین در بروز بزهکاری
- ۳- بررسی اثرات مبانی اعتقادی و مذهب در بروز بزهکاری
- ۴- بررسی تاثیرات در آمد و مسائل اقتصادی در بروز بزهکاری

اهمیت و ضرورت تحقیق:

اگر با دیدی جامعه‌شناسانه به این پدیده نگریده شود بز هکاری را می‌توان به منزله یک بیماری اجتماعی تلقی نمود که باید معالجه شود. مسلماً برای مبارزه با هر مرضی باید ابتدا آن را شناخت و به زمینه‌های پیدایش آن پی‌برد، سپس بیمار را نجات داد و از بروز دوباره این عارضه پیشگیری نمود. چنانچه بز هکاری یک عارضه و آسیب اجتماعی تلقی شود، لذا «قشر نوجوان» به عنوان یکی از اقشار آسیب‌پذیر جامعه در معرض ابتلا به این عارضه هستند یا به نوعی از آن دچار شده‌اند.

بررسی علت‌ها، سبب می‌شود که مسئولین مربوط، به چگونگی شکل‌گیری اعمال نابهنجار شناخت پیدا کنند، آنگاه شیوه‌های صحیح و مناسب مبارزه با آنها را جستجو نمایند. لذا اینگونه مطالعات و تحقیقات ضرورت می‌یابند تا کج رویها و جرایم بهتر و عمیق‌تر شناخته شود، منشاء آنها کشف گردد و بالاخره راههای اصلاح و بازپروری بز هکاران هموار گردد. بالاخره این قبیل کاوش‌هاست که امکان پیشگیری از ابتلاء به انحراف و سقوط استعدادها را در نیروهای انسانی بالقوه جامعه، فراهم می‌سازد و خانواده و دولت، حال و آینده کشور از خسارات مادی و معنوی فراوانی رهایی می‌یابند.

با توجه به اینکه سازندگی فردای جامعه، بستگی به نیروی فعال پر شور و سلامت جسمی و روحی نسل نوجوان دارد، لازم است که همه امکانات جامعه را برای پیشگیری و مبارزه و ریشه کن کردن بز هکاری نوجوانان کشورمان به کار بردیم.

از طرف دیگر آنچه موجب نگرانی شده است صدمات و لطمات جبران ناپذیری است که بر اثر فروپاشیدن کانون خانواده ایجاد می‌شود، صدماتی که متوجه تمام اعضای خانواده منجمله فرزندان می‌شود. بعد از جدایی، برای اکثر افراد یک دوره تضاد و دوگانگی

عاطفی و تغییرات خلقی جدید

پیش می‌آید که در رفتار خانواده بخصوص فرزندان تأثیر عمیقی می‌گذارد که از جمله آن بزهکاری است.

برای برخورد با بزهکاری نوجوانان ابتدا باید عوامل ایجادکننده آنرا شناسایی و ریشه‌یابی کرده و سپس به درمان آن پرداخت. در این راستا آنچه که بیشتر بر بزهکاری افراد تأثیرگذار است خانواده می‌باشد. البته صرفاً نمی‌توان یک یا چند عامل را موثر دانست بلکه تعدادی از عوامل در افراد تأثیر می‌گذارند و آنان را به بزهکاری وا می‌دارند، لیکن با توجه به اینکه فرد در کانون خانواده تربیت و پرورش می‌یابد، می‌تواند به یک شخص اجتماعی و یا بالعکس به یک فرد غیر اجتماعی و بزهکار تبدیل گردد. بنابراین ریشه بزهکاری را در درجه نخست باید در خانواده جستجو کرد و آنرا ریشه کن نمود تا سایر عوامل در این رابطه از بین بروند. ضمن اینکه به نظر می‌رسد هیچکس، بالفطره مجرم با بزهکار نیست بلکه شرایط نامساعد خانوادگی و اوضاع بد اقتصادی و اجتماعی عامل ارتکاب جرم است که ما سعی می‌کنیم در این تحقیق عوامل خانوادگی موثر بزهکاری نوجوانان زیر ۱۸ سال شهرستان لنگرود را شناسایی و چاره‌ای برای برطرف کردن آنها بیان نمائیم. در این تحقیق می‌خواهیم بدانیم که شرایط خانوادگی نامساعد تا چه اندازه می‌تواند بر بزهکاری افراد موثر باشد.

سوالات پژوهش:

در این تحقیق با توجه به اهداف، سوالات زیر مطرح‌اند:

- ۱- آیا جنسیت در نوع بزهکاری موثر است؟
- ۲- آیا سن در نوع بزهکاری موثر است؟
- ۳- آیا نوع شغل خانواده در بروز بزهکاری موثر است؟
- ۴- آیا میزان تحصیلات خانواده در بروز بزهکاری موثر است؟
- ۵- آیا وضعیت مسکن و محیط فیزیکی خانواده در بروز بزهکاری موثر است؟
- ۶- آیا روابط خانوادگی اعم از مشاجره و دعوی والدین و تبعیض بین فرزندان در بروز بزهکاری موثر است؟
- ۷- آیا سستی مبانی اعتقادی و مذهب در بروز بزهکاری موثر است؟
- ۸- آیا میزان درآمد و مسائل اقتصادی در بروز بزهکاری موثر است؟